

พุทธพล มงคลวรวรรณ

ภาควิชาประวัติศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

นักเรียนประวัติศาสตร์กับนักมานุษยวิทยา : บันทึกจากบ้านทรายขาวเมื่อร้อยปีก่อน

ความทรงจำของมนุษย์มีข้อจำกัด เราไม่สามารถจดจำอะไรทุกอย่างได้และไม่อาจเชื่อถือมันได้มากนัก ยิ่งเวลาผ่านไปเนิ่นนานไป ความทรงจำของบุคคลก็ค่อย ๆ เลือนหาย ก่อนที่สูญหายไปสิ้นพร้อมกับลมหายใจของมนุษย์ แม้ว่าความทรงจำเหล่านั้นอาจส่งทอดต่อไปยังคนอื่น ๆ ผ่านกาลเวลา แต่ไม่ช้านานความทรงจำก็เคลื่อนขยับออกจากประสบการณ์ของความทรงจำนั้นมากขึ้นเรื่อย ๆ ราวกับเมื่อมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ทำให้ความทรงจำนั้นหยุดนิ่งและคงสภาพนั้นไว้นานเท่า นาน กระนั้นก็ดีการบันทึก แม้ว่าจะเขียนในเวลาใกล้เคียงกับประสบการณ์มากที่สุดก็เชื่อว่าจะสะท้อนความเป็นจริงอย่างตรงไปตรงมา หากแต่การเขียนก็เป็นเช่นเดียวกับการมอง ที่มีมุมมองและการรับรู้ที่ขึ้นอยู่กับตัวผู้มีประสบการณ์นั้น นักเรียนแห่งศาสตร์ความรู้สมัยใหม่ จึงพยายามค้นหาวิธีและฝึกฝนตามแต่ละสาขาวิชาของตนที่จะมอง รับรู้และเขียนให้ตรงกับความเป็นจริงจากประสบการณ์ภายนอกให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

นักเรียนประวัติศาสตร์ที่ศึกษาประสบการณ์

ของผู้คนในอดีตก็ต้องการความเที่ยงตรงเช่นเดียวกัน พวกเขาให้ความสำคัญกับบันทึกและการเขียนที่เป็นลายลักษณ์อักษร มากกว่าความทรงจำที่เลือนลอย แต่แน่นอนว่าการเขียนนั้นเป็นกิจกรรมที่ทำกันอย่างจำกัดมากสำหรับผู้คนตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นประวัติศาสตร์

จึงมักเป็นเรื่องของกลุ่มคนชั้นสูงที่สามารถอ่านออกเขียนได้และอยู่ในวัฒนธรรมการอ่าน-เขียน การเขียนประวัติศาสตร์ของราษฎรสามัญในอดีตก่อนที่จะมีระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดให้โดยรัฐประชาชาติจึงเป็นงานที่หนักหนาเอาการ ความทรงจำของผู้คนและชุมชนจึงถูกนำมาใช้เพื่อเติมเต็มสิ่งที่ขาดหายไปจากการจดบันทึกนักเรียนประวัติศาสตร์ที่จะศึกษาประวัติศาสตร์ของผู้คนนอกวัฒนธรรมการเขียนจึงมุ่งหน้าไปยังหมู่บ้านและชุมชนเพื่อสอบถามพูดคุย “สัมภาษณ์” หาความทรงจำที่ยังคงหลงเหลืออยู่ของประสบการณ์ในอดีต

อคติเกี่ยวกับความเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของการเขียนเหนือการบอกเล่านี้ แม้จะเบาบางลงไปมากจากวิธีการมองประวัติศาสตร์ที่กว้างขวางขึ้นแต่ก็ยังคงถือกันเช่นนั้นอยู่ เพราะความเป็นสาขาวิชาประวัติศาสตร์ที่ต้องแตกต่างจากมานุษยวิทยาที่เน้นวิธีการสังเกตการณ์ และมีประสบการณ์ตรงในสนาม แต่นักเรียนประวัติศาสตร์ไม่สามารถมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งที่ศึกษาได้เพราะอดีตคือสิ่งที่ล่วงมาแล้ว หากจะมีได้ก็เป็นเพียงความทรงจำที่ไม่อาจไว้วางใจมากนัก ความเป็นสาขาวิชาที่แยกขาดออกจากกัน มีเป้าหมายและวิธีการที่แตกต่างกัน ดังนั้นประสบการณ์ของประวัติศาสตร์กับของมานุษยวิทยาจึงไม่สามารถทดแทนกันได้

การเก็บข้อมูลภาคสนามทางชาติพันธุ์วิทยาในพื้นที่ต่าง ๆ ของคาบสมุทรมลายู ระหว่างปี 1901 - 1902 เนลสัน แอนนันเดล (Nelson Annandale) และเซอร์เบิร์ท ซี. โรบินสัน (Herbert C. Robinson) ได้มาที่รัฐมลายูของสยามอย่างหนองจิกและได้เขียนบันทึกสั้น ๆ เรื่อง บันทึกทางมานุษยวิทยาของทวายขาว หมู่บ้านสยาม-มลายู ในรัฐหนองจิก (ตุง) ตีพิมพ์ในวารสาร Man

ฉบับที่ 2 ปี 1902 ได้ให้ภาพของบ้านทวายขาว ที่นักเรียนประวัติศาสตร์และผู้ที่สนใจประวัติศาสตร์พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันอาจจะสนใจ เพราะปัจจุบันทวายขาว ซึ่งเป็นตำบลในอำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ได้รับการกล่าวถึงในแง่มุมมองมคคติของความหลากหลายและความผสมผสานทางวัฒนธรรม ระหว่างคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธและชาวมลายูมุสลิม ภาพดังกล่าวนี้ปรากฏร่องรอยให้เห็นผ่านสายตานิคมมานุษยวิทยาทั้งสองและเล่าด้วยน้ำเสียงธรรมดาว่า บ้านทวายขาว แขวงเมืองหนองจิกนี้

“มีประชากรอยู่ราว 600 คน เป็น “ชาวสยาม” (คนไทย) และมลายู (โอรัง มลายู) ในสัดส่วนที่แทบจะเท่ากัน ทั้งสองเชื้อชาติ ไม่ได้อยู่ร่วมกัน แต่ต่างอาศัยอยู่ในกลุ่มบ้านจำนวน 12 หลังที่แยกออกจากกันโดยมีที่นาเป็นเขตกัน”

โดยแต่ละกลุ่มบ้านมีหัวหน้าที่เรียกว่า “eh-ban” ที่ขึ้นต่อ “Tuan eh-ban” และ “โต๊ะปลัด” ที่เป็นหัวหน้าเขตตามลำดับ โต๊ะปลัดของเขตทวายขาวเป็นชาวมลายู แต่อยู่ภายใต้เจ้าหน้าที่ปกครองชาวสยาม (hakim) โดยตรงอีกทีหนึ่ง ตำแหน่งโต๊ะปลัดและตำแหน่งอื่น ๆ ในราชการพื้นเมืองยังคงเป็นในแบบจารีตอยู่ และขณะที่นักมานุษยวิทยาทั้งสองพำนักอยู่ที่ปัตตานีนั้น เป็นปีท้าย ๆ ที่การปกครองแบบจารีตยังคงอยู่ เพราะในปี 1902 ทางกรมสยามได้ประกาศใช้กฎข้อบังคับใหม่สำหรับปกครองบริเวณเจ็ดหัวเมือง ดังนั้นภายใต้การปกครองแบบจารีต โต๊ะปลัดจึงไม่ได้รับค่าตอบแทน ไม่มีเงินเดือนหรือสิทธิพิเศษใด ๆ ในขณะที่อำนาจหน้าที่ก็จำกัดอยู่ที่คดีความเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่มีโทษคุมขังไม่เกินหนึ่งวัน หากหน้าที่หลักของตำแหน่งนี้จะสัมพันธ์กับระบบไพร่หรือการเกณฑ์แรงงานตามแบบจารีตที่แพร่หลายอยู่ทั่วไปในดินแดนแถบนี้

การหาอยู่หากินของราษฎรทนายชาวดูจะเปลี่ยนไปไม่มากจากปัจจุบัน ที่ทั้งหมดล้วนเป็นเกษตรกร ที่ได้แก่การทำนา ปลูกมะพร้าวและหมาก และการเลี้ยงวัว-ควาย ซึ่งทั้งผู้หญิงและผู้ชายต่างมีบทบาทในการทำงานในนาสวนเท่าเทียมกัน ในขณะที่ผู้หญิงบ้านทนายชาวเป็นช่างทอผ้าที่มีฝีมือ “ทุกบ้านล้วนมีที่ทอผ้า” ผู้ชายก็จะออกไปเพื่อเก็บหาของป่าบนภูเขา “บุกเบิก บือซาร์” เป็นครั้งคราว

ความสนใจที่แตกต่างกันของสองศาสตร์ระหว่างประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยาทำให้วิธีการของพวกเขาแตกต่างกันด้วย ถึงแม้ว่าในระยะหลังนักเรียนประวัติศาสตร์จะประยุกต์เอาวิธีการทางมานุษยวิทยามาใช้กับการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนและประวัติศาสตร์บอกเล่าก็ตาม แต่ความเป็นสาขาวิชาของทุก ๆ สาขาวิชาล้วนมีความเฉพาะของตัวเอง มานุษยวิทยาจึงมีวิธีการและสนใจเรื่องราวหรือประสบการณ์ที่ต่างออกไป นักมานุษยวิทยาที่บ้านทนายชาวจึงไม่ได้ไปเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์บอกเล่าหรือนิทานคติชน แต่

“พวกเรามีโอกาสที่ดีที่จะสังเกตผู้คนและเก็บรวบรวมข้อมูล พวกเขาไม่ปฏิเสธที่เราจะวัดขนาดศีรษะและร่างกาย ถ้าเราปฏิบัติต่อพวกเขาด้วยท่าทีที่เหมาะสม และเราสามารถเก็บข้อมูลจากผู้ใหญ่จำนวนเกือบร้อยคน ส่วนใหญ่เราได้เก็บตัวอย่างเส้นผมมาด้วย”

ด้วยสถานะของสาขาวิชามานุษยวิทยาที่ต้องการจะเป็นวิทยาศาสตร์แห่งมนุษย์และยังไม่มีกรอบแบ่งแยกอย่างชัดเจนระหว่างสาขาวิชา มานุษยวิทยากายภาพและวัฒนธรรม พวกเขาให้ความสำคัญกับลักษณะทางกายภาพของมนุษย์ควบคู่ไปกับชาติพันธุ์วิทยา พวกเขาได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับร่างกายของชาวบ้านทนาย

ชาว ซึ่งอาจดูเป็นเรื่องชวนหัวสำหรับพวกเราในปัจจุบันว่า

“เกี่ยวกับสีผิว เราไม่สังเกตเห็นลักษณะพิเศษของสีผิวแต่อย่างใด ในกรณีของทนายชาวสีผิวที่ดำคล้ำส่วนใหญ่สัมพันธ์กับปริมาณการโดนแสงแดด ด้วยการนุ่งห่มของพวกเขาที่มีเพียงน้อยชิ้น ทั้งหมดจึงมีสีผิวเหมือน ๆ กัน คือจากผิวเหลืองจนถึงน้ำตาลแดงเข้ม”

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งผิวคล้ำเพราะโดนแดด และยังให้ข้อสังเกตอีกว่า มีคนจำนวนน้อยเท่านั้นในหมู่บ้านที่มีขนดกตามร่างกาย

เอาเข้าจริงไม่มีอะไรชวนหัวสำหรับเรื่องเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องการทำความเข้าใจ “คนอื่น” อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ บ้านทนายชาวสำหรับนักมานุษยวิทยาเป็นแหล่งข้อมูลที่จะนำไปสู่การเปรียบเทียบและสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับมนุษยชาติในทุกแง่มุม ความแตกต่างของสาขาวิชานี้ข้อมูลบางประเภทอาจดูไม่เป็นประโยชน์ต่อประวัติศาสตร์ แต่การศึกษาประวัติศาสตร์หลักฐานทางประวัติศาสตร์ไม่เคยบอกอะไรเราจนกว่าเราจะตั้งคำถามกับมัน ในเมื่อปัจจุบันมีคำถามเกี่ยวกับประสบการณ์ของมนุษย์ในอดีตที่หลากหลายมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ข้อมูลของนักมานุษยวิทยาอาจช่วยทำให้เราสามารถตอบคำถามหลาย ๆ อย่างได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่มุมของประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม

นักมานุษยวิทยาให้ความสนใจกับกิจกรรมและพิธีกรรมที่เป็นการเปลี่ยนผ่านในชีวิตของมนุษย์ แอนนีนเดลและโรบินสัน บันทึกถึงเรื่องการแต่งงานของชาวบ้านทนายชาวว่าเด็กผู้ชายแต่งงานได้เมื่ออายุ 15 ปีและสำหรับผู้หญิงคือ 12 ปี “แต่โต๊ะปลัดและ Tuan eh-ban ยืนยันกับเราอย่างไม่เต็มใจนักว่ามีเด็กสาวคนหนึ่งหมู่บ้านมีลูกตอนอายุ 10 ปี” โดยที่พิธีกรรมนั้น

มีลักษณะผสมผสานระหว่างธรรมเนียมของชาวสยามและชาวมลายู เช่น การใช้ “บุหงา-นาซี” และเขียนหมากเป็นสิ่งของประกอบพิธีกรรมที่ “ทั้งสองชนชาติใช้ในรูปแบบเดียวกันทั้งสิ้น”

อย่างไรก็ดีดูเหมือนว่าภายใต้กรอบความคิดแบบฝรั่งเศสเขียนจะทำให้เขาทั้งสองบันทึก (ไม่ว่าจะถูกหรือผิดก็ตาม) การเรียกสินสอดตามประเพณีว่าเป็นการขาย “พ่อแม่จะขายลูกสาวในราคาระหว่าง 10 ถึง 20 ดอลลาร์ หรือเป็นสิ่งของอย่างอื่นในราคาใกล้เคียงกัน” แต่การขายลูกสาวนั้นดูจะไม่โหดร้ายแต่อย่างไรเพราะ “จะบังคับให้ลูกสาวแต่งงานกับคนที่เธอไม่ชอบไม่ได้ ถ้าพ่อแม่ของหญิงสาวไม่อนุญาตให้เธอแต่งงานกับคนที่เธอเลือกเอง เธอก็มักจะหนีออกจากบ้าน” และสถานภาพของภรรยาจะดีกว่าสังคมฝรั่งเศสเขียนในยุคก่อนสมัยใหม่เสียอีกเพราะมีทางเลือกที่มากกว่า เพราะเมื่อแต่งงานฝ่ายชายจะต้องย้ายมาอยู่ที่บ้านฝ่ายหญิง อย่างน้อยก็สามหรือสี่วัน และจะบังคับให้ฝ่ายเจ้าสาวออกจากบ้านของพ่อแม่ของเธอไม่ได้ เพียงแต่ถ้าเธอปฏิเสธที่จะย้ายออกไปอยู่กับสามี ฝ่ายชายก็มีสิทธิที่จะหย่าร้างและได้รับเงินค่าสินสอดคืนเต็มจำนวน และที่สำคัญไม่มีการแบ่งแยกกีดกันทั้งผู้หญิงโสดหรือแต่งงานแล้วในทุก ๆ ทาง และ “พวกเขาสามารถแม้กระทั่งกินข้าวร่วมกับผู้ชาย”

เมื่อเราตระหนักว่าทุกคนล้วนมีอคติและอคติที่ก่อสร้างขึ้นภายใต้อุดมการณ์ที่แทรกซึมไปในทุกส่วนของสังคมไม่ว่าวันแม้แต่ความเป็นวิทยาศาสตร์หรือความเป็นสาขาวิชา มานุษยวิทยา ในขณะที่นั้นก็แยกไม่ออกจากการสร้างองค์ความรู้ของจักรวรรดิที่ให้ความชอบธรรมกับการมีอำนาจเหนือคนอื่นที่ไม่ใช่ฝรั่งเศสเขียน บันทึกจากทนายชาบบางส่วนจึงต้องอ่านอย่างระมัดระวัง

เช่นข้อความที่พูดถึงระดับทางสติปัญญาของชาวทนายชาบบางส่วนกล่าวว่า “ผู้ชายวัยผู้ใหญ่จำนวนมากไม่สามารถนับเลขมากกว่าสิบได้ในครั้งเดียว และเราพบว่าพวกเขาจำเป็นที่จะต้องหยุดนับที่สิบเพื่อแยกนับจำนวนที่มากกว่าทุกครึ่งไป” หรือ “มีคนหนึ่งขายนกให้แก่เราในราคา 12 เซนต์ (dua blas duit) ทั้งที่เมียของเขาบอกให้เขาขายในราคา 20 เซนต์ (dua puloh) โดยไม่รู้ว่ตนเองบอกราคาผิด” เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการทำความรู้จักหรือการสร้างความรู้เกี่ยวกับ “คนอื่น” ของนักมานุษยวิทยาแบบนี้ก็มีคุณค่าอย่างมากในการทำให้เราเห็นภาพของวัฒนธรรมและประเพณีของราชรัฐสามัญ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มักไม่ปรากฏในการเขียนของชาวพื้นเมืองเท่าไรนัก ไม่ว่าจะสยามหรือมลายูก็ตาม ในบันทึกสั้น ๆ ของแอนันเดลและโรบินสันพูดถึงวัฒนธรรมของชาวบ้านทนายชาบบางส่วนไว้หลายอย่าง อันชวนให้นักเรียนประวัติศาสตร์ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงด้านสังคมวัฒนธรรมและพลวัตของศาสนาอิสลามในรอบหนึ่งร้อยปีที่ผ่านมา อย่างเรื่องการแต่งกาย ที่ผู้ชายจะประกอบไปด้วยเสื้อ “ผ้าที่พันรอบเอว” และบางเวลาก็จะมีผ้าสำหรับห่มคลุมหลวม ๆ บนบ่าด้านหนึ่ง “ตามกฎแล้วศิระจะรัดด้วยโบมะพร้าวหรือพวงมาลัยดอกไม้อะไรสักอย่าง” ผู้หญิงจะนุ่ง “ใส่เสื้อ” สั้นแบบมลายูและผ้าหนึ่งผืนที่ปิดบังเฉพาะส่วนหน้าอก และ “ไม่มีอะไรปกคลุมศิระ” ยกเว้นเวลาเอาของทูนศิระ

หรือเรื่องศิลปหัตถกรรม ที่ทั้งสองยกย่องว่า “มีความประณีตมากกว่าส่วนอื่นของคาบสมุทรมลายู” ที่แบบลวดลายต่าง ๆ ไม่สามารถแยกแยะได้ว่าสร้างขึ้นโดยชาวสยามหรือมลายู และถึงแม้ว่าศาสนาอิสลามจะมีข้อห้ามในการทำรูป

เหมือนของคน แต่ก็พบว่ามีการประดิษฐ์ลวดลายที่เรียกว่า “gambar orang” (ภาพของคน) ที่แกะลายลงบนผืนไม้ไผ่สาน ที่ประกอบไปด้วยลายเส้นตรงแนวตั้งกับเส้นทแยงสองคู่ที่มาประสานกันและโค้งเล็ก ๆ ที่ส่วนยอดกับของเล่นเด็กซึ่งเหมือนจริงและหัวด้ามจับไม้ของขวานและฝักของมีดเดินป่าที่พบมักสึกกร่อนให้เห็นเพียงส่วนไม้ที่หุนออกมามากล้ายจุก

นอกจากนี้ของเล่นเด็กซึ่งพบเป็นจำนวนมากนั้น ส่วนใหญ่เป็นพวกอาวุธจำลอง ตุ๊กตา รูปสัตว์ที่ทำด้วยไม้ และเสลี่ยงของเล่นที่เด็กใช้เล่นหาม “สิริระห์” (ใบพู่) ในงานแต่งงาน อันชวนให้คิดว่าเด็ก ๆ สมัยก่อนก็เล่นของเล่นที่คล้าย ๆ กับเด็กในปัจจุบัน สิ่งของเหล่านี้สำหรับนักมานุษยวิทยาแล้วถือว่ามีคุณค่าทางชาติพันธุ์วิทยาเป็นอย่างมาก รวมถึงพวกเครื่องใช้ไม้สอย เครื่องดนตรีและอาวุธที่แสดงถึงการรับ ถ่ายทอด และระดับขั้นของพัฒนาการด้านอารยธรรม พวกเขาได้กล่าวถึงขลุ่ยไม้ไผ่ นกหวีดของเล่นที่ทำจากดินและไม้ไผ่ เพ็ญ (Jew’s harp) กลองแบบต่าง ๆ และเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย (“rebat”) สิ่งของบางอย่างพวกเขาก็จัดเก็บเอาไปด้วย ส่วนพวกอาวุธและเครื่องมือต่าง ๆ ก็กล่าวถึงเช่นกัน เช่น ปืนคาบศิลาแบบเก่า กริช มีดที่มีใบมีดโค้งและไม่มียก ที่ใช้งานนอกประสงค์ และ “เป็นอาวุธที่ประชาชนทั้งสองชนชาตินิยมใช้” และธนูที่ให้ข้อสังเกตว่าเป็นอาวุธที่ล้ำสมัยไปแล้ว เพราะ “การฆาตกรรมกลายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากและการรบพุ่งกันในท้องถิ่นก็หายไปภายใต้การปกครองของสยาม” ปัจจุบันจึงไว้ใช้สำหรับยิงนกเพียงอย่างเดียว

วัฒนธรรมด้านวัตถุเหล่านี้สะท้อนความเปลี่ยนแปลงในทรายาว สิ่งของอย่างเครื่องหีบฝ้ายที่แสดงถึงความรู้เกี่ยวกับกลไกในระดับ

สูงในการทำฟันเฟือง “อันอยู่เหนือความคาดหมายที่บ้านทรายาว” หรือการจุดไฟ ที่มีการใช้หินไฟและเหล็ก ในขณะที่ไม้ขีดไฟลูซิเฟอร์ของญี่ปุ่น ซึ่งเคยหาซื้อในหมู่บ้านได้เมื่อสองมีก่อนนั้นหมดไปตั้งแต่พ่อค้าจีนท้องถิ่นถูกจับให้ข้อหาฆาตกรรม ก็เป็นประเด็นที่นักเรียนประวัติศาสตร์ที่สนใจความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจพึงให้ความสนใจและค้นคว้าต่อไป

การอ่านบันทึก หรือที่เรียกว่า “ชาติพันธุ์วรรณนา” ของนักมานุษยวิทยาในอดีต โดยนักเรียนประวัติศาสตร์ ไม่เพียงแต่ทำให้เราได้ภาพและมุมมองใหม่ ๆ ของอดีต แต่ยังนำไปสู่การทบทวนองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ บางประการโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากความทรงจำและมายาคติทรายาวและสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ผู้คนต่างเชื้อชาติ-ชาติพันธุ์อยู่ร่วมกันอย่างสันติจะเป็นจริงหรือไม่ นั้นบันทึกของแอนนันเดลและโรบินสันคงไม่ได้บอกอะไรมากไปกว่า เขาอยู่ “ใกล้กัน” และวัฒนธรรมของทั้งสองชนชาติมีการผสมผสานกัน “ภาษาสยาม” ไทยสำเนียงถิ่นสงขลาที่ชาวทรายาวพูดมีการปะปนของคำภาษามลายูอยู่จำนวนหนึ่ง เช่นคำว่า “Tuan” “kris” หรือ “rehal” ในขณะที่ชาวมลายูสามารถพูดภาษามลายูสำเนียงถิ่นที่ปราศจากอิทธิพลของสยามได้มากกว่าใน “รัฐ” ที่ติดกันในทางใต้ แต่ก็คงเช่นเดียวกับโต๊ะปลัดชาวมลายูที่ขึ้นต่อฮากิมชาวสยาม อันเป็นเรื่องความสัมพันธ์ทางอำนาจที่แม้จะมีความแตกต่างจากสิ่งที่เกิดขึ้นหลัง 1902 อยู่บ้าง แต่ในเรื่องภาษาก็น่าจะด้วยเหตุผลใกล้เคียงกันและยังคงเป็นมาจนถึงปัจจุบัน ที่แอนนันเดลและโรบินสันบันทึกเอาไว้ว่าแทบจะไม่พบชาวสยามที่เรียนภาษามลายู

ปูละลา